

KIREDRAAMAD RAHVUSOOPERIS

Pietro Mascagni „Talupoja au“ ja

Ruggiero Leoncavallo „Pajatsid“

RAILI SULE

J.M.K 2006 nr 6

Muusikaline juht ja dirigent: **Arvo Volmer**.
Dirigendid: **Jüri Alperen** ja **Aivo Välja**.
Lavastaja: **Neeme Kuningas**. Lavakujundus: **Charles Cusick Smith** (Šotimaa).
Kostüümid: **Charles Cusick Smith** ja **Ivo Nikkolo**. Valguskujundus: **Charles Cusick Smith**, **Neeme Jõe** ja **Neeme Kuningas**.
Koormeisterid: **Elmo Tiisvald**, **Heli Jürgenson** ja **Hirvo Surva**. Kontsertmeisterid: **Tarmo Eespere**, **Zoja Hertz**, **Ivo Silamaa** ja **Ralf Taal**. Näitejuht: **Helgi Sallo**.
Lavastaja assistendid: **Tõnu Tamm** ja **Tiit Tralla**.

Esietendus 11. mail 2006 Rahvusooper Estonias.

*Nii õiget kui ka õelat vihlm
Teeb märjaks samas jõus ja väes,
Kuid rohkem õiget, sest et on
Ta vihmavari õela käes.¹*

Verism (it k *vero* – tõeline, õige) on Itaalias XIX sajandi lõpul esile kerkinud suund kirjanduses, kunstis ja muusikas, mille juured olid prantsuse naturalismis. Verismi tähtsamad esindajad muusikas ongi Leoncavallo ja Mascagni. Kuigi mõlema helilooja looming kätkeb arvukalt teoseid, teab ooperimaailm neid põhiliselt lühiooperite „Pajatsid“ ja „Talupoja au“ järgi. Verismiga seos-

tatakse ka Puccini ooperit „Tosca“, mis samuti Rahvusooperi kavas, ja lühiooperit „Mantel“. Uudsed tegelaskujud, kurtisaan, õuenarr ja mustlaseit, ilmusid juba Verdi ooperitesse, kuid veristidel tõsis lihtsate inimeste elu esiplaanile, teemaks ikka truudus ja truudusetus, kirm – armastus ja vihkamine, armukadedus. Kannatuse läbi muutub armastus egoistlikuks, läheb üle kurjuseks ja kättemaksuks. 1890. aastal sensatsiooniliselt esietendunud „Talupoja au“ („Cavalleria rusticana“) tegi Pietro Mascagni üleöö kuulsaks. Ka „Pajatsid“ („Pagliacci“), mis esietendus kaks aastat hiljem, on selle looja menukaim lavateos. Kahekümnenenda sajandi algul hakati neid kahte ooperit esitama koos ühel õhtul, millest kasvas välja traditsioon. Mõlema ooperi tegevustik on suures osas sarnane – armastuse kolmnurgas tekkivate keeruliste armusuhete lõpplahendus on surm. Tallinna (saksa) teatris sai „Talupoja au“ näha juba hooajal 1892/93. Aastal 1919 lavastati neid esmakordselt koos ka Estonias; siiski – „Pajatsid“ jõudsid siin juba mõni aasta varem lavale (1913 ja 1916).

Seekordne lavastus kutsub vaatajaid mõtisklema inimtunnete muutumatusest ajas. Kavalehel ütleb lavastaja **Nee-**

me Kuningas: „Tänase ooperiõhtu märksõnaks võiks olla ILLUSIOON. Ma ei püüa midagi tõestada ega keerulistele küsimustele vastuseid pakkuda, oleks ILLUSIOON selle võimalikkusesse uskuda. Hoopis vastupidi: ma tahan palju uusi küsimusi l i s a d a ning mul on ILLUSIOON, et soov nendele vastuseid otsida muudab iga vaataja lavastuse kaasautoriks, iga vaataja saab oma loo.“

Ooperi loojad on tegevuspaikadeks märkinud XIX sajandi teise poole Itaalia väikelinnad. Neeme Kuningas on lavastuse kontseptsioonist lähtudes lahutanud tegevuse ajaliselt.

Sisukokkuvõtteid kavalehelt:

„Talupoja au“ tegevus toimub aastakümnete eest ühes Itaalia linnakeses. Kohvikupidaja Lucia poeg Turiddu piirab oma endist kihlatut Lolat, kes on aga

abielus heal järjel oleva Alfioga. Meeleheitel Santuzza, kes on Turiddule armunud, otsib võimalusi meest tagasi võita. Ülestõusmispüha hommikul pihib Santuzza nii Luciale kui ka Alfiole, et Turiddu kohtub salaja Lolaga. Alfio ja Turiddu kahevõitlus on vältimatu.

„Pajatsite“ tegevus toimub meie päevil ühes Itaalia linnakeses. Canio juhitud populaarne komöödiatrupp on kutsutud esinema glamuursele pulmapeole. Nedda, Canio lavapartner ja abikaasa, on armunud oma austajasse Silviosse ning kavatseb pärast etendust oma mehe juurest põgeneda. Ka trupi komödiant Tonio on Neddast võlutud, kuid saab korvi ja töötab kättemaksu. Ta kannab hoolt, et Canio näeks oma naise truudusetust.

Etendusel segunevad fataalsel moel teatri- ja elutõde.

Stseen Pietro Mascagni ooperist „Talupoja au“. Keskel: Santuzza – Irmgard Vilsmaier (Saksa LV).

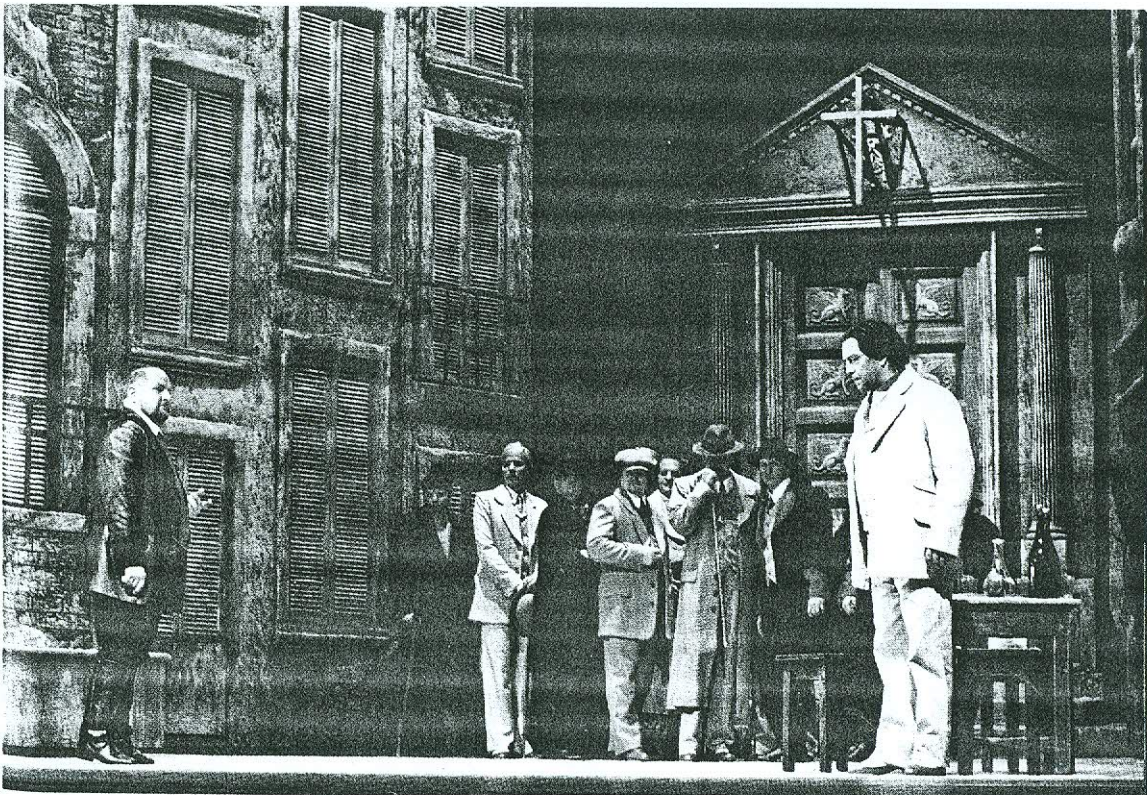
Mõlemas ooperis jälgib lugu Autor või „Sõltumatu vaatleja“, kes loob side-me lava ja vaataja vahel ning ka kahe loo ja kahe ajastu vahel. Sõnatuna ilmub tegelane „Talupoja au“ sissejuhatuses, seejärel intermetosos. Ta juhatab „Pajatsite“ kõige tuntuma numbri, proloogiga (mida ei esita siin mitte Tonio), sisse ka järgnevad vapustavad sündmused; selle tumma vaatleja ja kaasamõtlejaga kohtume veel intermetosos ja finaalis „La commedia è finita!“.

Turiddu laul on „Talupoja au“ sissejuhatuses nagu ooperi edasise tegevuse võti. Turiddu suur kirk Lola vastu varjutab kõik muu. Ooperi ekspositsioon ja tegevuse sõlmitus ning edaspidine arendus on täis kontraste. Lolasse armunud Turiddu käitumine hüljatud Santuzzaga on kohati lausa jöhker. Elunautijast Lolale vastandub meeheitel

Santuzza, kelle armastus Turiddu vastu muutub vihaks ja kättemaksuhimuks ning viib selleni, et ta neab oma armastatu ära. Ängile ja vihapurskele järgneb küll kahetsus, aga juba on ta Alfiole välja öelnud tõe. Röömsast päikesepoisist Alfioist saab seda kuuldes raevunud ja kättemaksu ihkav mees. Lahendus saabub kiiresti. Turiddu jumalagajätt emaga, kahetsus ja surmaaimus – alles nüüd mõtleb ta esimest korda ooperi jooksul hellalt Santuzzale, paludes emalt talle õnnistust ja hoolitsust... Kaunilt alanud ülestõusmispüha kujuneb traagiliseks. Masendunult võetakse vastu teade Turiddu surmast. Pühakoja sein langeb alla – inimlik ja jumalik kurbus saab üheks.

„Pajatsite“ proloogile järgneb teatralne vaatamäng glamuurse pulmapeo meeeloolus: laval sagivad uhked külali-

„Talupoja au“. Vasakul: Alfio – Jassi Zahharov; paremal: Turiddu – Oleg Orlovs (Läti).

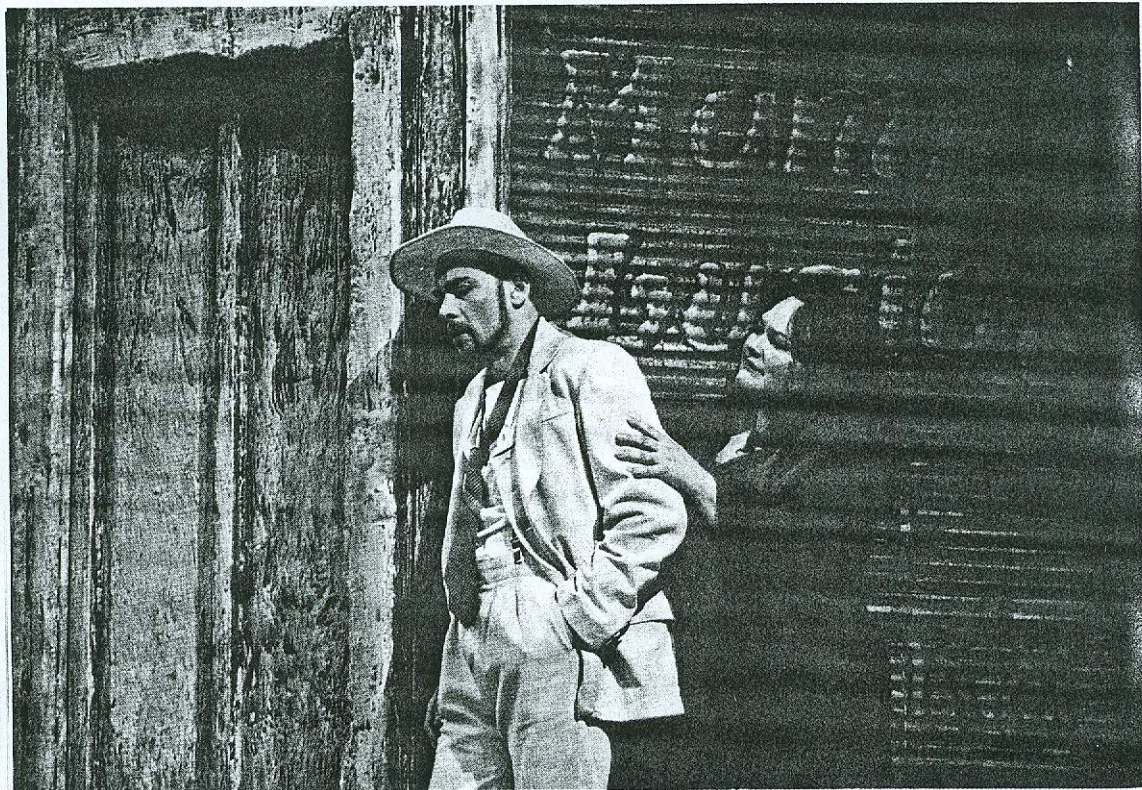
sed ja paparatsod, saabuvad artistid — kõik nagu seltskonnakroonikas. Järkjärgult rullub vaataja ees lahti lugu näitlejate elust. Kõik on kinni makstud — kannatus ja pisarad tuleb naljaks muuta, aga alati ei suuda ka pajats naerda oma purunenud armastuse üle. Kõik ei ole ostetav-müüdav...

Ooperis on mõndagi muudetud — mõrvarelvaks pole mitte püstol või nuga, vaid verevärvi kangas, millega Canio kägistab Nedda ja Silvio. Lavastus ja lavakujundus mõjusid oma sümboolikaga, mis kõneleb lavastaja ja kunstniku **Charles Cusick Smithi** heast koostööst.

Tegevuspaik on kahes ooperis sama, muutub aga aeg. Rutumilahendus võimaldab head tegevuse paigutust. „Talupoja aus“ on kahel pool diagonaalis hallid itaaliapäraseid majad, mille luukidega kaetud akende taga elavad ooperi te-

gelased. Lava tagaplaani keskmes on kirik, sest tegevus toimub ju katoliku kirikuaasta tähtsamal pühal, mida rõhutavad ka mõjuvad kooristseenid. Lavapilt on staatiline, ereda kontrasti loob vaid kiriku uksest vilkuv punane taust, mis ka valgusrežiis esile tõuseb, — on ju punane katoliku kiriku sümboolne värv ning armastuse, kire ja vere värv. Ka ülejäänud värvilahendus on seotud kirikliku sümboolikaga. Samast tegevuspaigast on „Pajatsites“ saanud tänapäevaselt kirev linnaruum. Majade välisfaasadidel pakuvad ahvatlusi reklaamkirjad. Ehituste ümberpaigutamisega on muutunud mängukeskkond, mis nõnda ka tegevusele dünaamilisust lisab. Seda aitab lisada ka koori paigutus ja värvid kostüümid. Ainuke, mis laval muutumatuna püsib, on lava sügavuses seisv kirik. Kuid nii majadel kui ka kirikul

„Talupoja au“. Turiddu — Mart Madiste ja Santuzza — Nadia Kurem.

on nüüd rist valgustatud ja üks kutsuvalt tähistatud. Ooperi finaali „mäng mängus“ ei toimu mitte linnaväljakul, vaid teatris: pulmaseltskond jälgib etendust loožidest. Seal on ka Silvio. Siluetteatrina lahendatud pajatsite näitemäng on omakorda efektne, samas – oma varjust ei saa keegi üle hüpata!

Kirjatüki aluseks oli publikuga peaproov 10. ja esietendus 11. mail 2006. Mõlemal öhtul oli dirigendipuldis rahvusvaheliselt konkurentsivõimeline **Arvo Volmer**. Teatri lõppeva hooaja suurepärasest ettevõtmisest meenuvad tema muusikalisel juhtimisel eelkõige Saint-Saënsi ooperi „Simson ja Delila“ ning Mozarti „Tituse halastuse“ kontsertettekanded ja Verdi „Othello“ etendused. Ka seekord kõlas orkester hästi. Uuenenud teatrimaja heliseb varasemast paremini. Muidugi on saalis

kohti, kus kõlaline tasakaal parem, ja neid, kus orkester kipub lauljaid katma; siin jätkub paiguti veel mõtlemisainet.

Osatäitjatest

10. mail:

„**Talupoja au**“: Nadia Kurem – Santuzza; Mart Madiste – Turiddu; Rauno Elp – Alfio; Helen Lokuta – Lola; Ülle Tundla – Mamma Lucia.

„**Pajatsid**“: Jassi Zahharov (Proloog); Heikki Siukola (Soome) – Canio/Pagliaccio; Kristina Vähi – Nedda/Colombina; Leonid Savitski – Tonio/Taddeo; Lembit Tolga – Beppe/Arlecchino; Taavi Tampuu – Silvio.

11. mail:

„**Talupoja au**“: Irmgard Vilsmaier (Saksamaa) – Santuzza; Oleg Orlovs (Läti) – Turiddu; Jassi Zahharov –

Ruggiero Leoncavallo. „Pajatsid“. Ooperi finaali „mäng mängus“, ei toimu mitte linnaväljakul, vaid teatris.

Alfio; Janne Ševtšenko – Lola; Riina Airenne – Mamma Lucia.

„Pajatsid“: Aare Saal (Proloog), Heikki Siukola – Canio/Pagliaccio; Heli Veskus – Nedda/Colombina; Leonid Savitski – Tonio/Taddeo; Urmas Põldma – Beppe/Arlecchino; Rauno Elp – Silvio.

Kõigepealt omadest. Mis õnn on tõdeda, et oma laul(ja) on jälle üles leitud! Kuuldu põhjal võib rõõmustada uue põlvkonna üle, kes tõmbab endale kogemustega tegijate kõrval tähelepanu nii vokaalselt kui ka lavarollide mõtestamiselt. Eraldi on ju neist igatüks oma võimekust juba tõestanud, aga järjestikku nii palju sümpaatseid üllatusi! **Helen Lokuta** ja **Janne Ševtšenko** Lola, **Mart Madiste** Turiddu, **Kristina Vähi** Nedda, **Taavi Tampuu** Silvio, **Urmas Põld-**

ma ja **Lembit Tolga** Beppe. Mitmedki neist võrdsed partnerid staažikate tegijate **Nadia Kuremi**, **Jassi Zahharovi**, **Rauno Elpi**, **Heli Veskuse**, **Riina Airenne**, **Leonid Savitski** ja **Aare Saali** kõrval. Ka ainult paari repliigiga esinevad **Aare Kodasma**, **Kaarel Kolk**, **Vladislav Horuženko** ja **Igor Tsenkman** laulsid-mängisid oma rollid märgata-vaks. Ja muidugi külalised, maailma kuulsatel ooperilavadel nime teinud **Irmgard Vilsmaieri** Santuzza, **Heikki Siukola** Canio ja **Oleg Orlovs** Turiddu.

Ooperite võtmeaariad ja duetid kõlalsid hingematvalt ilusti nii Irmgard Vilsmaieri ja Oleg Orlovs kui ka Nadia Kuremi ja Mart Madiste esituses. Heli Veskuse ja Kristina Vähi võluv-võrgutatav Nedda oli tegelaskujuna erinevalt lahendatud, aga vokaalselt olid mõlemad

Stseen „Pajatsitest“: näitetrupp on jõudnud linna. Taga vasakul: Canio /Pagliaccio – Heikki Siukola (Soome), tema ees (istuvad) Tonio /Taddeo – Leonid Savitski ja Beppe/Arlecchino – Lembit Tolga.

oma rollist üle. Varjunditerohke ja kirglik oli Jassi Zahharovi Alfio. Canio rolli laulnud Heikki Siukola on vokaalselt klass omaette. Kibestumus ja alaväärsustunne ning sõna otseses mõttes käest libisev „looming“ Nedda näol, kelle ta vaesena oma truppi võttis, oli välja mängitud suure sisepeingega. Kibestumus ja kättemaks kumab ka Leonid Savitski Tonio rollist.

Neeme Kuningas nimetas esietenduse-eelsel pressikonverentsil ooperiõhtut hooaja suurimaks ettevõtmiseks ja tunded, et seda ootas nii teatri loominguline koosseis kui ka külastaja.

Estonia teatrit tuleb kindlasti kiita oma lauljatele võimaluste andmise eest. Ja omad tõestasid oma võimekust kuulsa külaliste kõrval, seda, et neis on potentsiaali konkureerida. Kui mingil ajal

kalduti teatris ainult ühe koosseisu kasuks, siis praegu jääb üle vaid nimetada neid, keda kirjutamise ajaks veel kuulnud ei ole: Pille Lill, Vello Jürna, Valentina Taluma, Juuli Lill, Julia Semjonova, Merle Hillep, Aleksandr Mihhailov, René Soom ja külalistest Kristian Benedikt (Leedu).

Teater on kinkinud endale ja publikule igati väärilise juubeliaasta lavastuse!

Kommentaar:

¹ Clifford Geertz. „Religioon kui kultuuri-süsteem“. – Akadeemia 1990, nr 11, lk 2316. Tlk Ain Kaalep.

Ruggiero Leoncavallo. „Pajatsid“. Leonid Savitski – Tonio / Taddeo ja Heikki Siukola – Canio / Pagliaccio.

Harri Rospu fotod

